

Խմբագրությունը բաց է ամեն օր (բացի տոն օրերից) ժամը 9-ից
 մինչև 2-ը: Կայտարարություններն ընդունում են ամեն լիզուներով:
 Կայտարարությունների քառին 2 է., լիզվածների համար կրկնապատիկ:

սուլիները Արդ ի նկատի ունենալով Վինիէի այս հայեցողութիւնը, միթէ կարող ենք մտածել, թէ Հայաստանեայց եկեղեցու համար, հովուական ուսման մասին մի նպատակաւոր ձեռնարկ յորհնելու աշխատութեան միջոցին, նուիրարկայի բողոքական աստուածաբանի երկը մասնաւոր օժանդակութիւնից աւելի նշանակութիւն ունեցած է կամ կարող էր ունենալ:—Ներքէր:

Կունճիկ-արեղան անտարակոյս Մ. Մ. Ս.-ի բարոյական վարքը բնիկու և ուսումնասիրողներին հետաքրքրութիւնը ստուեցնելու մտքը է յորհնել իւր մատենախօսութիւնը Այն ինչ որ նա «տեղ-տեղ յատկաւոր» և «տեղ-տեղ խանգարելով» է անուանում—այդ իսկ աւելի լաւ ապացոյց է, որ Մ. Մ. Ս.-ի «Յով. Աստուածաբանութիւնը» իւր երկասերութեան անկախ ու ազատ արդիւնքն է: Այս իրողութիւնը մեզ աւելի պիտի ուրախացնէ և ճանաչել տայ այդ երկի արժանաւորութիւնը, որովհետեւ Մ. Մ. Ս. Երազմանը մեզ ցոյց է տուել թէ ինչ շաւիղ պիտի բռնել այս ու այն եկեղեցական-աստուածաբանական առարկայի ուսման համար՝ օտար գրականութիւններին օժանդակութեան դիմելու հարկ եղած ժամանակ, ցոյց է տուել առաքելական շաւիղը՝ «զամենայն ինչ փորձեցէք գրութիւն ընկալալուք»: Եւ ինչպէս պէտք է խմանալ խնամք ընտրութիւն անել առաջարկուած տեսութիւններին մէջ և զգոյշ լինել այն վարդապետութիւններին, որոնք ըստ երևութի մարդկային խմացողութեան համար հրապարակ են, բայց առաքելական ուսման հայեցողութիւններին հակառակ են ու օտար: Այդ նշանաւոր կէտի վրայ ինքն Սերբազանը իւր «Հովուական յատկաւորութեան մասնագոյց է լինում, և ով կարող է աւելի հեղինակաւոր լինել այդ պիտի ընտրութիւններին մէջ: Կունճիկ-արեղան իմ է փոքր ինչ խորունկ մտած էր իւր խօսքերը նշանակութեան վրայ՝ անպատճառ նա կը նկատէր, որ իւր բերանով է ինքն իրեն դատաւարում: Միթէ Կունճիկ արեղան կամենում է մի բողոքական հեղինակի բովանդակ տեսութիւնները շեշտ շեշտով ցոյցացած տեսնել մեր եկեղեցու հովուական ուսման համար՝ յորհնած ձեռնարկի կամ դատաւարի մէջ: Կունճիկ արեղան կարող էր չմտաւոր, որ Ա. Վինիէի շատագլուխ տեսութիւնները՝ ճոյն իսկ քրիստոնէական էթիքայի ուսման մէջ աւելի խորացնելու ու բարձրութիւն իմաստասէղները մերժում են, որպէս մոլորութիւն քրիստոնէական բարոյական լիւծն ու բարձր հայեցողութեան դէմ.—մի մոլորութիւն, որ աւելի ընդունակ է ազանդներ ստեղծել, քան թէ վերանորոգել ընկերական կեանքը աւետարանի սկզբունքներով:») Բայց Կունճիկ իմանում է Ա. Վինիէի բողոքական լինելը: Միթէ այս հանգամանքը հերքել է ինքնամտացնելու, որ հայ եկեղեցականութեան համար յորհնուած «Հով. Աստուածաբանութեան» մի ձեռնարկ՝ կարող չէր ներկայացնել մի բողոքական աստուածաբանի գործի լրացմանութիւնը: Շատ կարելի է, որ Կունճիկ-արեղանները խնայ ցաւում են այս «չապանման ու խանգարման» մասին, և իրենց ցաւի կոկիկը կամեցել են ամօրեւ ժայռի վրայ լըշ-կամանքի մէջ: Բայց ինչ անհրաժեշտ է:

*) Ա. Վինիէի կրօնական-էթիքական վարդապետութեան մասին հիմնաւոր ծանօթութիւն կառնողը կարող է զեմել Մարտինիէի, Իսկոնիստական տեսանի վերլուծողի ու աստուածաբանի դատական գործին, որի մէջ քննարկող տեղ նուիրուած է Ա. Վինիէի շատագլուխ տեսութեան իմաստասիրական քննարկատեղութեան: «Христ. ученіе о правѣ», I. §§ 63—68. Сопла-дѣнъ и неднѣдѣнъ, Եր. 214—228:

Մ. Ս. իւր ձեռնարկը յորհնելիս՝ կարող չէր ի նկատի ունենալ զրանց: Ս. Հեղինակը ի նկատի ունեցել է մի ժողովուրդ, և նրա եկեղեցականութիւնը, որ թէ և ձգտում ունի բարի կրօնաւարութեամբ պաշտել հոգևորական կոչումը, բայց տգէտ է նրա ուսման «Կունճիկ արեղանները» ամենին կարօտութիւն չունին այդպիսի ձեռնարկի: Դա կարող էր գործադակս խանգարել զրանց գործը: Կունճիկ արեղանի առաջնորդութեամբ սկսուած յարձակումը կենդանի ապացոյց է թէ որ աստիճան հարազատ ու ընտանի է Ամեն. Ս. Մեղիքեղէկի «Հովուական» Հայաստանեայց եկեղեցու ուղիղ վարդապետութեան: Որտեղ է հասնում «Կունճիկները» անպատկառութիւնը և անախնամութիւնը: Ով որ կարող է չնուրաւանել նրա վրայ այդ երկը լրացնում է խորին տպաւորութիւն: Սա ոչ թէ մեր վկայութիւնն է, այլ ամենքի, որոնք կարգացել են այդ գեղեցիկ գիրքը մտքի ողջախոհութեամբ ու սրտի անկեղծաւոր հաւատով. Sapientia sat:

ԲԺ. Արամեանց:

ՈՐՆ Ե ԶԵՄԱՐԻՏ ԶԱՐԳԱՅՈՒՄԸ:

Յաճախ պատահում է, որ մարդիկ զարգացման մասին սխալ գաղափար են կազմում: Արտաքինը նրանց խաբուում է:

Սակայն միայն արտաքինը չէր լինել զարգացում չէ: Գեղեցիկ հագուստները, գրաւել շարժումները, սազուել լեզուն և այլ այս օրինակ բաները ոչ մի կերպով չեն կարող ճշմարիտ գործադրման նշաններ համարուել: Մինչև անգամ բարձր ծագումը և գիտութեան աստիճանները այս մասին գործադրելը գրաւականներ լինել չեն կարող: Շատ անգամ գիտութեան և բարձր ծագման ծածկոյցի տակ պատահում են լինում կրօնութիւն և բարբարոսութիւն: Այդ բանի համար թէ մեր երկրում և թէ արտասահմանում օրինակներ քիչ չկան:

Ի՞նչ է զարգացումը—այդ մենք կարող ենք հասկանալ խօսքի իմաստից: Անզարգացած մարդը նման է մի որ և է շինութեան վերաբերեալ նիւթի, որը մի փառանգը, շքեղ բան կարելի է շինել: Այն պատկերը, որին նա նմանուելու պէտք է ձգտի՝ դա արտաբերութեան հասած մարդն է, իրգէս—մարդը: Առանձին անհատները աճումը դէպի իրգէս—մարդու նմանութիւնը կոչում է զարգացում: Այն ամենը, ինչ որ զարգացում է անուանում, բայց չէ ձգտում դէպի այդ նըպատակը, նա միայն շեղութիւն է, մի այնպիսի զարգացում, որ տանում է դէպի ստորութիւն և գերութիւն:

Կայ մասնաւոր զարգացում, կայ և ընդհանուր զարգացում: Առաջինի նըպատակն է աւելի կատարելագործութեան հասցնել հոգեկան և մարմնաւոր տարրեր տարրեր ընդունակութիւնները, ինչպէս միտքը, հայրումն դէպի երաժշտութիւն, դէպի արհեստ, վաճառականութիւն և այլն:

Իսկ ընդհանուր զարգացման նպատակն է զանազան հոգեկան և մարմնաւոր շարժութիւնները հասցնել այն աստիճանին, որ այդ կերպով զարգացած մարդը կարողանայ կեանքի մէջ իւր առաջ երևան եկող ամեն մի խնդրի քննել, ճշմարտութեան լուսով լուսաւորել, վատն ու լաւը որոշել և իւր ուսումով, դրօնակութեամբ և բարոյական ուժով մի լուսաւորուած հասարակութեան արժանի անդամը լինել: Բայց զարգացման թէ այս և թէ այն աստիճան պիտի ունենան մի ընդհանուր նպատակ, այսինքն իրգէս—մարդուն նմանութիւն:

Սովորաբար նախկին Յունաստանը զարգացման հայրենիքն են համարում: Ի միջև այլոց այնտեղ յայտնուեցաւ

Սօքրատէսը Աթէնքում որպէս ընդհանուր ուսման և զարգացման աղօթքնա՝ Նըպատակին հասնելու համար երկտասարդներին այնտեղ ուսուցանում էին մարմնամարզութիւն և զինավարժութիւն, երաժշտութիւն, երգ և ճարտասանութիւն, փիլիսոփայութիւն և բանաստեղծութիւն. բացի այդ՝ իւրաքանչիւր երկտասարդ պարտաւոր էր սովորել մի քիչ և է արհեստ: Ոչ ոք ծուլութեան և անգործութեան անձնատուր լինելու իրաւունք չունէր: Մօլութիւնը ամեն չարութեանց նախաձեռն էր համարուում. քաջ, բանիւրու, գործունեայ յոյն—զարգացած էր կոչուում: Զարգացման իրգէսը այդտեղ ամեն բանից գեղեցիկն էր: Բայց այդ զարգացման իրքն հիմնաբար ծառայում էր բարոյականութիւնից զուրկ յոյն—հեթանոսական աշխարհաստեղծութիւնը: Այդ զարգացումը տալիս էր մի գեղեցիկ արտաքին, որի ներքստական շատ բաների նկատմամբ ստորապիտի էր և նրանից յաճախ առաջ էին գալիս անասելի մոլութիւններ և չարութիւններ:

Յոյների դէպի զարգացումն ունեցած ձգտումները տան և չորրորդ և տան և հիւնգերորդ դարերում յոյն գրականութեան միջոցով մասամբ մուտք գտան Եւրոպայում և Գերմանիայում: Այդ երկրներում կաթոլիկ եկեղեցական ուսումն արհամարհանք դէպի ձգեցին և նուիրուեցան յունականին, որը այդ ժամանակ ստացաւ «հիւնաւական» (մարդասիրական) փառաւոր անունը:

Այդ ուղղութիւնն է, որ յոյն և լատին լեզուները և այլ առարկաները միտարկելով մինչև այժմ տիրապետում է ամբողջ Եւրոպայում: Իսկ կրօնական հեթանոսութիւնն է, որ այդ կերպով աղբի զարգացման հիմքն է դրած: Զուտ քրիստոնէականը ակնյայտի կերպով չէտ է մղուել և տեղի տուել հիւնականական մտքերին և սովորութիւններին: Գրական գիտութիւնները մասնաւորում են սովորաբար բերանացի սովորելու համար, իսկ այդ առարկաները զարգացուցել և ազնուարար տարրը միևնոյն ժամանակ շատ թէ քիչ մոռացում է: Յիշողութիւնը լըջում է ընդարձակ գիտութիւնների պաշարներով, զգացումը և երևակայութիւնը յագեցում են անմարդուր բաներով, իսկ ընդհանրական կամքը լրացում է բոլորովին առանց կրօնականութեան և անմշակ: Այդպիսի միակողմանի խելքի զարգացումը ստեղծում է ուսումնաւարտ սրկանների մի ստուար խումբ, որոնք հասարակութեան դժբախտութեանն են նպաստում:

Այս նպատակաւոր զարգացումից է մեն մասամբ առաջանում այն անվերջ վախճանութիւնը, որ մեր օրերում յայտնուում է նաև այն շրջանների մէջ, որոնք առաւել քան ուրիշները զարգացում ունեցողներ համարուելու պահանջներ են անում: Իրանից են բըլխում այն յաճախ կրիստոնէ անձնասպանութիւնները և կրիստոնէ սպանութիւնները, խարբարութիւնները, ագլային աստիճանները, անվերջ պատերազմները, անխղճութիւնը, ճնշումը և այլն:

Արդի միակողմանի զարգացման մէջ մի նշանաւոր փոփոխութիւն պէտք է մտցնել: Արդէն երկու հարկեր տարի սրանից առաջ մի երևելի բանաստեղծ ասել է. «Ես որ իւր սովորութիւններն ու խօսքերը, իւր մոլութիւններն ու բնածին միտքը էլ կարող սանձաւորել, կառավարել, պատշաճ կերպով տալել, ուղղել,—նա մի տգէտ է, լինի նա դոկտոր կամ կոչուել մագիստրոս: Մի եպիսկոպոս ասում է, «Միայն այն լուսաւորութիւնը, որ հաստատուած և ներշնչուած է բարոյականով և բարոյական-կրօնականով, նա է միայն

ճշմարիտ մարդավայի զարգացումը»: Եւ դեռ նոր Սթոքհոլմի ամենահռչակաւոր ուսուցչականներից մէկն այսպէս. «Մեր նպատակը այն է, որ այսուհետեւ մեր աւանդելու զարգացումը (ուսումը) բոլորովին տարբեր լինի նրանից, ինչ որ մենք մինչև այժմ աւանդել ենք: Ինչպէս զարգացման մասին շատ ենք սխալատեղ, բայց սրտինը—մոռացել ենք»: Եւ իրաւ որ այդպէս է. եթէ մենք մի կողմից իրաւունք ունենք նըպատելու իրքն մի անհայտ պատկասութիւն մեր ժամանակակից ուսման մէջ այն, որ մինչև հիմա բոլորովին անուշադիր են լրացնուել արհեստների և արուեստների ուսումը, միւս կողմից ամենանշանաւոր պատկասութիւնը աւելի խոր արմատներ ձգած ենք տեսնում. դա բնութիւն ստեղծող, սերտ փոխող զարգացումն է, որի կարօտութիւնը զգացում է: Ազնիւ, ուղիւ, սիրամարդկ և անձնուէր մարդիկ են հարկաւոր մեզ, մարդիկ, որոնք մըտքով և կամքով աշխատում են նմանուել իրգէս—մարդուն:

Այդպիսի օրինակ մենք ունենք—Յիսուս Քրիստոսը:

Պէտք է այդպիսի մարդիկ պատրաստել ինչի արդի ուսման նպատակը: Այժմեան հասարակութիւններն անկասկած պիտի կործանուեն, ինչպէս կործանուեցան հինները, եթէ զարգացման աշխատանքը ուղիղ չաղի վրայ չդրուի:

Տ. Մ. Ա.

Սամարյան:

ՈՐՆ Ե ԼԱԽԸ...

Մի բան, որ մեր ժողովրդի մէջ հաստատու սովորութիւն է դարձել, դա պանդխտութիւնն է: Այս վնասակար ակտը տարածուած է համարեա ամենայն տեղ մեր հայ հասարակութեան մէջ: Զարմանալի է որ զանազան ազգութիւններից, պատահող փորձերից, պէս-պէս լրջաւորութիւններից հայ անպաշտօնական չեն խրատուում և չեն կրտանում պանդխտութիւնից, որի մի կողմը խոնար կոյարան է, միւս կողմը ստոր գերեզմանը: Եւ հէնց այդ ստոր գերեզմանում են լրացում մեր պանդխտութեան դիմող հայ երիտասարդները մեծամասնութեան երազած ոսկի յոյսերով...

Մեր ժողովրդի համար պանդխտութեան վնասակարութիւնը արդէն շատ լաւ անգամ ցոյց են տուել և օրինակներ ու փաստեր կարելի էլայ: Ամեն մարդ էլ համարւած կըլինի այդ բաղադրով պանդխտ լրջաւորներին, տեսած կըլինի զրանց գրութիւնը և ապագան: Իսկ «Հիւսիսային» յոյս տեսած օրերից գրում և կուում էին պանդխտութեան դէմ, այն ժամանակ երբ դեռ մեր մէջ շատ տեղ խորթ էր լրջում այս սովորութիւնը, ինչպէս օր Մեծ և Փոքր Սիւնիքում: Իսկ այժմ, ցաւալի է ասել... այժմ մինչև անգամ թէ գաւառացի և թէ քաղաքացի սովորող երիտասարդները լրջելով իրենց ուսումը լրջել, լրջելով սերելի ուսումնարանը, հայրենիքը և ծնողներին դնում են դէպի պանդխտութիւն: Ինչու համար.—բողոքաւորութիւն և լաւ ապրուստ որոնելու յոյսով: Սակայն ի վերջոյ բոլորն էլ միայն լրջաւոր անբարոյութեան են հանդիպում, շատ քիչ բացառութեամբ:

Իմ խօսքս մասնաւորապէս հէնց այդ ուսումը լրջել լրջելով լրջաւոր պանդխտներին մասին է:

Բոլորն յայտնի է, որ մեր գաւառացիները առանց բացառութեան, հասկանալով թէ չնայած իրենց մեծ սէր ունեն դէպի ուսումը, ծառերի բերանից են լսել, որոնք ասում են. «Իմ փափախ կըմախեմ, բաւել ուսումնարան կըբցեմ. չեմ լրջուել, որ լաւ մնայ»: Գիւղացիներ կատարում է իւր

ցանկութիւնը, որդուն տանում գցում է գաւառական ուսումնարաններից մէկը: Զարչարում է նա. «ձմեռուս ցուրտ ժամանակը օտով որդու համար փող է տանում, որ նա իւր աշակերտական պիտոյքները, տնային հարկաւորութիւնները հոգայ. ծանր քրտինքով կոպէկ-կոպէկ աշխատանքներ՝ մանկութեանէլ տնինայ մտնում է իւր որդու ուսման համար: Ինչու՞ Այն յոսով, որ նա ապագայում իւր համար պիտանի գաւառ կըղաւառայ գոցէ գիւղացու համար էլ...»

Բայց խեղճ գիւղացի հայրը մի օր տեսնում է իւր ոսկի յոյսերը վերում, յանկարծ որդին դեռ ուսման մէջ մի որդի կէտի չհասած, խընդրում է հօրից ճանապարհածախս: Ուր է դնում այդ մօրթուածը. ինչու համար: Այդ միայն ինքը գիտի: Հայրը ճարակաւոր նրան լաւով ճանապարհ է գցում. նա գնում է իւր մտքում որդած քաղաքը և ընկնում է անսպասելի լրջաւորութեան մէջ:

Այդ բաղաւորները լրջաւորներից մէկն են միայն նկարագրում, որ նոյնպէս լրջելով իւր ուսումը, եկել էր Բաղուս Երկար լրջաւորներից, պէս պէս ներութիւնների մէջ ընկնելուց իստով, վերջապէս նրան յաղթում է մտնել մի վաճառականի գրասենեակը չնչին ուժիկով:

Նրա գիւղացի հայրը պարբերաբար աղիւսական նամակներ է գրում նրան: «Որդի, թեղ մատաղ, թող այդ դառն պանդխտութիւնը, եկ ճանաչիլ քո հօր ունեցած-չունեցածը: Արդէն ծերացել եմ, մի լրջող, որ քեզանց կալուած հողը մտնեմ: Միթէ լաւ չէ այն, որ գաս քո խալ լրջած եղբայրներին շատից քիչը գրաճանաչեմ անեա, քան թէ գուր յոյսերով քո կեանքը փչացնեա. միթէ չես կարող քո հօր ունեցածով կառավարուել: Նս լաւ դեմեմ, թէ ինչպիսի ծայրայեղ լրջաւորութեան մէջ ես լրջում. չեմ իմանում թէ, էլ քեզն է քեզ այդտեղ կատում կալանագում...»

Արդ, միտմ է հարցնել ոսկի երազների ապականող պանդխտ երիտասարդներին, որն է լաւ, հայրենի տնակի տակ ապրել թէ և աղքատ, թէ օտարութեան մէջ քամել դառնութեան բաժակը, յոյս ունենալով որ մի օր կըհարստանան և կըբարոյաւորուեն:

Ժամանակ է առաջնել գերագոյն: միթէ դառն փորձերը այդ չեն կարողում մեզ, մանաւոր մասնաւորապէս գաւառացի երիտասարդներին:

Կայծ-Սիւնի:

ԳԻՒԼԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԿՆԵՐԻ ՎԻՃԱԿԸ:

Մենք այժմ բաւականին հայ գիւղական ուսումնարաններ ունենք գանազան գիւղերում—այլ և այլ ժամանակներում բացուած, թէպէտ շատերն էլ մինչև օրս բացուել են և շուտ էլ փակուել նիւթական անապաճով գրութեան պատճառով, իսկ եղած ուսումնարաններ թէ ուսումնական և թէ տնտեսական դրութեան մասին տեղեկութիւններ չունենք, որոնց մասին կարելի լինէր մի ամփոփ գաղափար իրաւել: Մինչև հիմա լրագրութեան միջոցով յայտնուած կիսատ-պատկերեկութիւններն էլ ոչինչ չեն պարզում, որ գիւղական դպրոցները մի առանձին արդիւնք չեն ցոյց տալիս: Գիւղացիներ իրենց հոգեւոր ու մարմնից կտրած կոպէկները զործ են դնում իրենց որդիներին կրթութեան համար, բայց օգուտ չեն ստանում և չեն էլ կարող, քանի որ այդ դպրոցներն այնպիսի պայմաններ մէջն են գտնուում, որ զրանցից օգուտ սպասել անկարելի է: Օրինակ գիւղացի մանուկը կարող է ուսումնարանում 5 ամիս և 7 ամիս

